

ET SAMFUNN MED NASJONAL FORSVARSEVNE

Mine damer og herrer!

Jeg anser forsvaret som statens mest sentrale kjerneoppgave, og mener at denne oppgaven må prioriteres foran andre samfunnsoppgaver. Vi må også i en diskusjon om Forsvarets framtid unngå å sette kapasiteter opp mot hverandre. Den eneste farbare veien mot et balansert og troverdig forsvar er gjennom å øke de totale bevilgningene til Forsvaret, samtidig med at man rasjonaliserer bort unødige strukturer basert på New Public Management.

Forsvarsbygg vil for eksempel kunne reorganiseres som en ren driftsorganisasjon, finansiert over forsvarsbudsjettet i stedet for dagens ordning med en såkalt «selvfinansierende husleie». Denne er i realiteten unødig kostnadskrevende og kompliserende. Slike grep vil kunne frigjøre til dels betydelige summer som igjen kan omsettes til operativ evne.

Det er også verdt å merke seg at tunge stabs- og støttestrukturer, herunder Forsvarsdepartementet, har vist en asynkron utvikling de senere år: De har vokst samtidig med at Forsvaret som helhet har blitt mindre. Da langsom saksbehandling fra vår side neppe vil sinke en fremrykkende motstander, kan det være grunn til å tro at det her ligger et betydelig innsparingspotensial som heller bør komme operative strukturer til gode. Otto von Bismarcks ord fra 1867 er med andre ord fortsatt gyldige i dag: «En erobrers hær på grensen lar seg ikke stanse av veltalenhet.»

Det er altså den operative evnen som må være i fokus. Forsvaret kan ikke, og skal ikke, være en prøvekanin for økonomiske teorier. Dagens innretning med en økonomistyring basert på New Public Management er ganske enkelt et feilspor. Som et eksempel kan man nevne «horisontal samhandel», hvor militære avdelinger forestiller seg at de er bedrifter som selger varer og tjenester til hverandre. Ideen er da at dette skal føre til at avdelingene blir kostnadsbevisste, og at man dermed sparer penger totalt sett. Dette var trolig riktig til å begynne med, men bare som en engangseffekt. I dag koster ordningen trolig rundt en milliard kroner i året, i tillegg til at den også kompliserer den daglige driften.

Moderne krigføring krever at man er i stand til å utføre komplekse samvirkeoperasjoner. En landmakt kan være så stor og kapabel den vil, men uten tilstrekkelig støtte fra luft og sjø blir den fort irrelevant. Dette har vært et militært faktum siden andre verdenskrig, og de aller fleste industrialiserte stater tar høyde for det i dag.

Vi bør med andre ord ikke kutte i luft- eller sjømakt for å styrke landmakten. En tenkt konflikt vil kunne innledes med at store sjø- og luftstyrker avskjærer Europa ute i Atlanterhavet, noe som vil kreve sterke kapasiteter innen disse domeneene for å håndtere. De nye strategiske kapasitetene det nå legges opp til er derfor ikke utelukkende en alliansetilpasning, men bør også anskaffes i ren egeninteresse. Når det gjelder vår sjømakt, slik den er tenkt utbygd de kommende årene, blir denne trolig fortsatt i svakeste laget. Et mulig trekk for å utbedre dette vil for eksempel kunne være å anskaffe ytterligere 2 ubåter, beholde korvettvåpenet samt å gjenopprette Sjøheimevernet.

Landmaktens rolle er som vi forstår helt sentral. Et balansert forsvar må derfor bygges opp rundt en sterk og relevant landmakt. Dette ikke kun fordi det er på landjorden statens innbyggere stort sett befinner seg, men også fordi væpnede konflikter fortsatt i stor grad handler om å ta og holde territorier og de ressurser som finnes der.

I dag spiller sjøterritorier med tilhørende ressurser riktignok en vesentlig større rolle enn for bare femti år siden. Men det er fortsatt slik at herredømmet over havområder er folkerettslig forankret i sin plassering i forhold til landområder. Altså vil landterritorier fortsatt utgjøre kjernen i de fleste væpnede konflikter. På strategisk nivå vil landmakt med andre ord være gravitasjonssenteret i en konflikt, selve «knutepunktet for all makt og bevegelse».

Med et stadig mer komplekst trusselbilde må man kunne håndtere et bredt utvalg mulige situasjoner. I dag er det klassiske invasjon-/okkupasjonsscenarioet bare en av mange trusler man må forholde seg til. Dette innebærer at vi fortsatt må ha velkjente kapasiteter, både på land, til vanns og i luften. Da landstyrker både er den form for forsterkninger som tar lengst tid å få på plass, og - på grunn av at de har det høyeste tapspotensialet - også er den politisk mest følsomme kapasiteten å få fra våre allierte, vil kvantitet fortsatt være en sentral faktor. Volum er med andre ord fortsatt sentralt i forhold til vår evne til å forsvare oss over tid.

Stridsvogner vil trolig forbli Hærens hovedkampsystem i overskuelig framtid. Nye stridsvogner må derfor anskaffes nå, fordi det må forventes at det vil komme et teknologisk kvantesprang i forhold til skyts, ubemannede tårn og kanskje også pansring først om 15 – 20 år. Altså omtrent ved utgangen av levetiden til de stridsvognene vi eventuelt måtte anskaffe de kommende årene. Det skytset vi snakker om, er for øvrig elektro-kjemiske kanoner, som blant annet vil levere svært høye hastigheter på såkalt «pilammunisjon», noe som er relevant for stridsvogners evne til å ødelegge andre stridsvogner. Denne nye teknologien vil også påvirke utviklingen av neste generasjons

artilleri. Det er med andre ord ingen grunn til å vente, et relevant norsk forsvar trenger nye stridsvogner nå. Ikke om 15 til 20 år.

I mine øyne er det svært begrensede muligheter for å erstatte tradisjonelle landstyrker utelukkende med høyteknologi. Teknologisk overlegenhet er kun en styrkemultiplikator, ikke en erstatning for «støvler på bakken». Dette bør likevel ikke forhindre oss i å anskaffe relevante kapasiteter basert på ny teknologi, så som F-35 jagerfly eller nytt, langtrekkende artilleri. Begge disse kapasitetene vil, på grunn av sine sterkt forbedrede egenskaper, kunne utgjøre såkalte multi-domene kapasiteter. Dette betyr at de har evnen til å påvirke flere domener. F-35 hører for eksempel hjemme i luftdomenet, men har våpen- og sensorteknologi som gjør at de har evnen til å ødelegge mål også i sjø- og landdomenet. På samme måte vil langtrekkende artilleri – forutsatt at man har gode nok måldata – kunne beskytte fartøyer, havneanlegg og flyplasser på lang avstand. Her hører artilleriet hjemme i landdomenet, men kan ødelegge mål også innenfor sjø- og luftdomenet. Disse våpenplattformene, eller kanonene om dere vil, er også vesentlig vanskeligere å lokalisere og ødelegge enn for eksempel et fly eller en ubåt. Vi sier da at de har en «vesentlig lavere signatur ved stand-off».

F-35 er med andre ord en viktig kapasitet, men absolutt ikke svaret på alle våre problemer, slik enkelte kan synes å tro. Landmakten må derfor styrkes, og den må styrkes kraftig. Først og fremst gjennom en full opprusting av Brigade Nord, for eksempel gjennom opprettelse av enda en infanteribataljon samtidig med at man styrker relevante støttekapasiteter som stridstren og EOD. Deretter fortrinnsvis ved å bygge opp nok en brigade i Sør- og Midt-Norge.

Dagens situasjon er dessverre ikke unik. I mellomkrigsårene opplevde vi på mange måter en tilsvarende situasjon, hvor også debatten hadde flere fellestrekk med dagens. Da Venstre-regjeringen Mowinckel utarbeidet den famøse forsvarsordningen av 1933, sto general Fleischer fast på at det var forsvarsledelsens plikt å fremlegge Forsvarets behov. Videre anså han det som avgjørende å opprettholde et forsvarlig minimumsforsvar. Oberst Otto Ruge hevdet på sin side at det var de politiske myndigheter som bevilget penger til militære formål, og at Forsvaret derfor måtte bruke de midlene de fikk på en optimal måte. Det skulle da handle om å vedlikeholde «den lille, men gode hær», som gjennom en fremsynt utenrikspolitikk skulle bygges ut til forsvarlig størrelse dersom det kom mørke skyer i horisonten.

Gjennom en systematisk underfinansiering av Forsvaret endte man opp med en hær som riktignok var liten, men ikke spesielt god. Resultatet kom, som vi alle vet, den 9. april

1940. Et uforberedt, svakt og dårlig utrustet norsk forsvar underlagt en svak politisk ledelse ble et lett bytte for en planmessig og godt utstyrt angriper. Det tyske angrepet på Norge er i ettertid blitt framstilt som å kun ha en mulig utgang, tysk seier. I virkeligheten var angrepet et strategisk vågestykke som lett kunne ha slått feil. Dersom vi hadde hatt et forsvar på linje med det vi hadde i 1905, ville de forholdsvis fåtallige og spredte tyske avdelingene trolig ha blitt isolert og nedkjempet. Det er i et slikt perspektiv grunn til bekymring at enkelte nå hevder at vi i dag på flere måter er dårligere stilt enn i 1940.

Det endrede trusselbildet betyr at vi også må ha evne til å møte nye trusler. I samband med eventuelle hybride operasjoner på norsk jord, framstår spesialstyrkene og Heimevernet som en litt uortodoks, men likevel effektiv kombinasjon. Synergieffekten av disse vil også være relevant i forhold til et okkupasjonsscenario. Begge disse grenene må derfor styrkes, og gis bedre muligheter til å øve sammen. Jeg vil som et eksempel hevde at Heimevernet må utvides til minimum 60 000 soldater, samt tilføres tyngre våpen som for eksempel panservern og bombekastere, for å kunne fylle sin rolle og samtidig ha tilstrekkelig overlevelsessevne og utholdenhet i en væpnet konflikt.

Cyberforsvaret framstår på sin side som en kompetent kapasitet i forhold til digitale angrep mot norske interesser. I en globalisert verden kan man – i hvert fall delvis - vinne kontroll over en stats ressurser uten nødvendigvis å bruke tradisjonell maktanvendelse. Politisk påvirkning og desinformasjon er to av flere mulige metoder for å oppnå og utøve kontroll over et annet lands ressurser. En styrking av E-tjenesten er derfor en naturlig konsekvens av dette.

Det vil også være aktuelt å gjeninnføre reell verneplikt, og da innrette en av Hærens brigader ut fra dette. Et mobiliseringsforsvar vil gi oss et sårt tiltrengt volum som igjen vil gi utholdenhet. At mobiliseringsavdelinger ikke har den samme kvalitet som profesjonelle avdelinger er i mine øyne ikke et holdbart argument for å la være. De seneste års litt ensidige fokus på kvalitet har sånn sett sine uheldige sider. For det første er kvantitet en kvalitet i seg selv, fordi det vil gi oss en utholdenhet vi så sårt vil trenge i en konflikt. For det andre tenker jeg at mantraet om «kvalitet foran kvantitet» er litt for nært beslektet med Ruges feilslåtte forestilling om «den lille men gode hær».

Dagens debatt har i den senere tid også vært inne på balansen mellom avskrekking og beroligelse. Det at Norge nå i større grad anskaffer seg langtrekkende strategiske kapasiteter, oppleves av enkelte som at vi nå først og fremst fokuserer på avskrekking. Jeg personlig tror at avskrekking fungerer, fordi det til syvende og sist handler om å påvirke en mulig motstanders kost-/ nytteberegninger i negativ retning. Men troverdig

avskrekking krever at vi faktisk har et troverdig forsvar. Om vi ikke har det, blir det hele bare et psykologisk spill som er lett å gjennomskue, der en svak aktør bruker avskrekking i et forsøk på å skjule sin egen svakhet. Jeg mener også helt bestemt at vi nok i noe større grad bør øke bruken av tiltak som virker beroligende på våre nabostater, fordi dette over tid vil kunne gi en vesentlig større forutsigbarhet for alle involverte.

Vi kan også ane konturene av det Russlands tidligere utenriksminister Igor Ivanov har kalt «en perfekt storm». Det er en situasjon der flere kriser oppstår samtidig, og overstiger verdens samlede evne til fredsbevaring og konfliktløsning. I så fall vil Norge i praksis risikere å stå alene i en situasjon hvor vi befinner oss i liten bilateral konflikt blant mange større multilaterale.

Vi har altså stått, og står fortsatt ved et forsvarspolitisk veiskille. Det er likevel slik at vi i de seneste årene i stor grad har opplevd en debatt hvor de fleste aktørene forholder seg til fastsatte økonomiske rammer og diskuterer Forsvarets innretning ut fra dette. Dette er et villspor. 2-prosentsmålet er i et slikt perspektiv et absolutt minstemål, det kan godt være at vi må bruke enda mer penger på et troverdig forsvar. Spørsmålet bør ikke være hva vi ser oss råd til, og hvilket forsvar vi kan få for dette. Erfaringene fra april dagene 1940 har vist oss nettopp det. Snarere må vi forsøke å vri debatten over på et mer konstruktivt spor, og spørre oss selv hva det vil koste å trygge vårt demokrati og vår samfunnsmodell med et troverdig og balansert forsvar.

Og deretter agere ut fra det svar vi måtte få.

Avslutningsvis vil jeg gjerne påpeke at dette innlegget ikke er ment som en kritikk av den sittende regjeringen. Innlegget er faktisk ment som en kritikk av et samlet Storting.

Takk.